Småskalig vattenkraft i Sverige:

Vad innebär det nya förslaget för den som är kraftverksägare?

NYLIGEN **presenterade regeringen en lagrådsremiss med förslag om ändringar i miljöbalken. Rubriken låter hoppfull: bättre balans mellan vattenmiljö och energiproduktion. Men läser man på ordentligt framträder en bild som är mer komplicerad – och för dig som äger ett litet vattenkraftverk finns det all anledning att ta reda på vad förslaget faktiskt innebär för just din anläggning.**

Vi ska försöka ge dig en tydlig bild av det rättsliga läget.

Bakgrunden: en omprövningsprocess som skakat branschen

Sedan den Nationella planen för omprövning av vattenkraft (NAP) sjösattes har tusentals vattenkraftverk i Sverige tvingats in i en juridisk process för att få moderna miljövillkor. Tanken var god: Sverige behöver leva upp till EU:s vattendirektiv, och äldre tillstånd saknade krav anpassade till dagens miljökunskap.

Men processen har blivit ett rättspolitiskt vägskäl.

För de stora aktörerna – klass 1-kraftverken – har staten konsekvent tagit ett skyddsintresse. Energipolitiken har vägt tungt. Men för de småskaliga kraftverken – klass 3 – har omprövningen i praktiken blivit ett existentiellt hot. Kostnaderna för miljöanpassning har i många fall överstigit vad anläggningarna kan bära ekonomiskt. Resultatet: utrivning snarare än anpassning.

Att regeringen valde att pausa hela omprövningsprocessen i två och ett halvt år – ett beslut som trädde i kraft och nu hävts från den 1 juli 2025 – var i sig ett erkännande av att NAP inte fungerade som avsett.

Vad det nya förslaget faktiskt säger

Lagrådsremissen innehåller flera delar som i sig är positiva:

- Individuella bedömningar – förslaget öppnar för att miljökrav ska anpassas till de faktiska förutsättningarna i det enskilda vattendraget, inte bara generella beslut från vattendelegationerna.
- Möjlighet till lägre krav – Miljödomstolen ges befogenhet att besluta om mindre stränga villkor, och regeringen kan sänka kraven i särskilda fall.
- KMV-klassning – möjligheten att klassa reglerade vatten som kraftigt modifierade vatten (KMV) kvarstår och kan i fler fall skydda anläggningar från de hårdaste kraven i vattendirektivet.

Det låter bra. Och på papperet är det ett steg i rätt riktning.

Vad innebär det nya förslaget för den som är kraftverksägare?

Men – och det är ett stort men

Lagrådsremissen är tydlig på en punkt som förtjänar att lyftas fram: undantagen från Natura 2000-bestämmelserna är uttryckligen avsedda för ett fåtal fall – och dessa fall definieras i remissen som storskaliga anläggningar. Det innebär att om ditt kraftverk påverkar ett Natura 2000-område, är utrymmet för undantag i det närmaste obefintligt. Domstolsavgöranden under 2025 har redan visat att kraftverk i sådana lägen riskerar avslag – och statens svar är i nuläget att skjuta frågan på framtiden.

Klassningen av vattenkraftverk i tre klasser saknar lagstöd i egentlig mening, men avgör i praktiken vilka som behandlas generöst och vilka som bär den tyngsta bördan. Det är en ordning som kan ifrågasättas utifrån grundlagens likhetsprincip i RF 1 kap. 9 § och äganderättsskyddet i RF 2 kap. 15 §.

Den juridiska bakgrunden

Som ägare av ett litet vattenkraftverk befinner du dig i skärningspunkten mellan flera tunga regelverk:

Miljöbalken (1998:808) är grunden för all tillståndsgivning för vattenverksamhet. Tillstånd krävs för att bedriva, ändra eller återuppta vattenkraftproduktion. Prövningen sker i Mark- och miljödomstolen.

EU:s vattendirektiv ställer krav på att vattenförekomsterna ska nå ”god ekologisk status”. Sverige är skyldigt att leva upp till direktivet, men har ett utrymme att tillämpa KMV-klassning för att skydda samhällsviktig verksamhet – ett utrymme som hittills inte utnyttjats tillräckligt.

Natura 2000-reglerna innebär generellt att verksamhet som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område kräver tillstånd. Enligt lagrådsremissen föreslås att tillståndsmyndigheten vid omprövning ska kunna avstå från att besluta om de bestämmelser och villkor som behövs för att verksamheten. Sådana undantag är nu explicit förbehållna de stora kraftverken enligt det nya förslaget.

NAP-processen styr i vilken ordning omprövningar sker och vilket regelverk som tillämpas. Att navigera rätt i denna process – inklusive rätten att lämna kompletteringar och påverka bedömningen – kräver juridisk kunskap.

Vattenkraftens miljöfond, som ska finansiera en del av kostnaderna för miljöanpassning, har dessutom pausat sina utbetalningar under lång tid, vilket ytterligare försämrar den ekonomiska situationen för många ägare.

Småskalig vattenkraft i Sverige:

Vad innebär det nya förslaget för den som är kraftverksägare?

Vad innebär det här i praktiken?

Om du äger ett litet vattenkraftverk – eller om du äger fastighet med vattenkraft som en del av en äldre brukanderätt – finns det tre frågor du sannolikt brottas med just nu:

1. Vad händer med min omprövning när den väl kommer? Vilka krav kan ställas, och hur påverkar det nya lagförslaget min situation?
2. Har min anläggning rätt klassning? Kan en ansökan om KMV-klassning förändra bilden, och hur driver man den processen?
3. Vad kostar en process, och vad händer om det slutar med krav på utrivning? Har jag rätt till ersättning, och i så fall enligt vilka regler?

Varför rättslig rådgivning är avgörande

Det är lätt att vänta och se vad som händer. Men de erfarenheter som nu föreligger från NAP-processen visar att passivitet är kostsamt.

Domstolarna ställer krav på kompletteringar – och den som inte svarar välstrukturerat riskerar att förlora processuellt, inte bara sakrättsligt. En väl genomarbetad ansökan, med rätt teknisk dokumentation och tydliga juridiska argument, kan vara skillnaden mellan att få behålla sin anläggning och att tvingas till utrivning.

Som advokat med inriktning på byggnads- och vattenrätt hjälper vi kraftverksägare att:

- **Kartlägga rättsläget** för den enskilda anläggningen – vilket regelverk som gäller, vilka tillstånd som finns och vad en omprövning innebär.
- **Förbereda och genomföra tillståndsprocessen** i Mark- och miljödomstolen, inklusive utredningar med underkonsulter, remissvar och kompletteringar.
- **Driva frågan om KMV-klassning** och andra alternativ till utrivning.
- **Företräda kraftverksägare** i domstol och i kontakt med myndigheter som Länsstyrelsen samt Havs- och vattenmyndigheten.
- **Utreda rätten till ersättning** vid ingripande inskränkningar i brukanderätten.

Småskalig vattenkraft i Sverige:

Vad innebär det nya förslaget för den som är kraftverksägare?

En sista reflektion

Det råder ingen tvekan om att Sverige behöver ta miljöhänsyn på allvar. Frågan är inte om – utan hur. En rättsstat klarar av att kombinera miljöpolitiska mål med rättssäkerhet, proportionalitet och respekt för äganderätten. Det är inte ett antingen-eller.

För dig som kraftverksägare handlar det om att ha rätt kunskap och rätt stöd i en komplex process. Reglerna är inte omöjliga att navigera – men de kräver juridisk expertis.

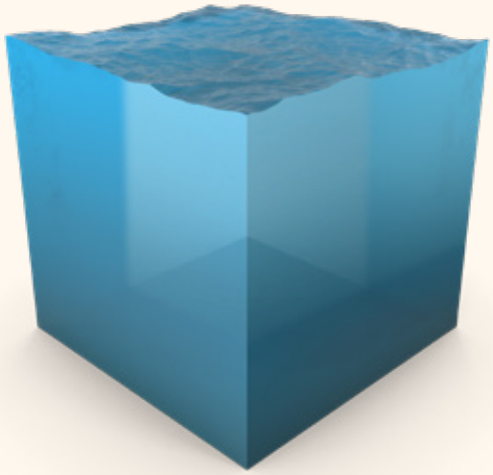
Har du frågor om din anläggning, din tillståndsprocess eller vad det nya lagförslaget innebär för dig? Hör av dig – vi tar gärna ett inledande samtal.

Kontakt

Stefan Olsson och Jonas Månsson är advokater och partners vid Wåhlin Advokater.

Firman är verksam inom bl.a. vattenrätt, miljörätt, fastighetsrätt och byggrätt med kontor i Malmö, Göteborg och Stockholm.

Kontakta oss via DM här på LinkedIn eller besök vår hemsida: www.wahlinlaw.se

Jonas Månsson
Advokat / Partner
-
+46 (0) 761-15 13 28
jonas.mansson@wahlinlaw.se

Stefan Olsson
Advokat / Partner
-
+46 (0)704-20 29 36
stefan.olsson@wahlinlaw.se